

Fælles Mål

Arbejdskendskab

**ON-LINE PUBLIKATION
KUN PÅ NETTET**

Indhold

- 4 Forord**
- 5 Indledning**
- 7 Folkeskolens formål**
- 8 Om Fælles Mål**
- 10 Læreplan**
- 10 Signalement af faget**
- 11 Formål for faget**
- 12 Slutmål**
 - 12 Efter 8./9./10. klassesetrin
- 13 Læseplan**
 - 13 Virksomheden
 - 14 Arbejdsmarkedet
 - 14 Arbejdsstyrken
 - 15 Miljø og ressourcer
- 17 Undervisningsvejledning**

Forord

Med fornyelsen af folkeskoleloven i 2002 har regeringen først og fremmest ønsket at styrke fagligheden. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder, og enhver må kunne danne sig et overblik over, hvilke mål der arbejdes hen mod. Det er en forudsætning for at sikre kvaliteten i folkeskolen.

De nye faghæfter hedder FÆLLES MÅL. Fælles Mål dækker over de to vigtigste sæt af faglige tekster til skolens fag og emner. For det første de bindende fælles nationale mål i form af fagformål, centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og trinmål samt mål og bindende indholdsbeskrivelser for børnehaveklassen. For det andet de vejledende læseplaner og beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Når de lokale læseplaner og beskrivelser er endeligt godkendt af kommunalbestyrelsen, bliver også de bindende – og dermed fælles – for den enkelte skole.

Fælles Mål har til hensigt at gøre det muligt at følge udviklingen i elevernes kundskabstildignelse – fra de starter i børnehaveklassen, til de forlader folkeskolen. I en rummelig folkeskole skal der være udfordringer for alle børn. Skolens undervisning skal tage udgangspunkt i det enkelte barns stærke og svage sider, så barnet når så langt som muligt i den retning, der angives i de fælles mål. Derfor er det afgørende, at lærerne og børnehaveklasselederne har frihed til – og dermed også ansvar for – at tilrettelægge undervisningen, så den tilgodeser den enkelte elev.

Folkeskolens formålsparagraf angiver den overordnede indholdsramme for skolens arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling. Det handler om at lære noget, og det handler om at udvikle sig som menneske.

Det er i den enkelte kommune og på den enkelte folkeskole, at kvaliteten i folkeskolen skabes. Dette kan kun ske i et frugtbart samarbejde mellem lærere, børnehaveklasseledere, pædagoger, skolens øvrige medarbejdere og ledelse. Skolen har en væsentlig plads at udfylde i det enkelte barns liv, og et godt samarbejde med forældrene er en forudsætning for, at skolen kan løse sine opgaver.

Jeg håber, at de nye Fælles Mål hæfter bliver et godt værktøj i dagligdagen på skolerne. Jeg håber, de kan medvirke til at afhjælpe det problem, at nogle børn ikke lærer, hvad de skal, og at andre ikke får tilstrækkelige udfordringer.

BERTEL HAARDER
Undervisningsminister

Indledning

Fælles Mål for undervisningen kan medvirke til at styrke kvaliteten i folkeskolen på en række områder. Trinmål og slutmål kan give lærerne et klart og tydeligt billede af, hvad eleverne skal lære, uden at der tages stilling til hvordan. Trinmål og slutmål er samtidig et dialogværktøj mellem lærer og elev, lærere indbyrdes, mellem skoleleder og lærerteam samt mellem skole og hjem.

De fælles mål skal sikre en fælles folkeskole. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder. Målbeskrivelserne skal endvidere hjælpe lærere, forældre og elever med at være opmærksomme på, om en elev har brug for større udfordringer, støtte eller særlig opmærksomhed. Målene er således i høj grad et værktøj, der fremmer undervisningsdifferentiering.

Fælles Mål er en videreudvikling af Klare Mål. Det arbejde, som skolerne har iværksat med at planlægge undervisning ud fra målbeskrivelser, kan fortsætte. Tidligere kunne kommunerne vælge at gøre Undervisningsministeriets vejledende delmål til deres egne eller fastsætte egne delmål. Det nye er, at alle kommuner og skoler fremover skal følge de samme trinmål. Dertil kommer, at børnehaveklassens mål og indhold er blevet præciseret, således at der nu er fælles regler for, hvad børnene skal lære i børnehaveklassen. Hermed har børnehaveklassens undervisning fået vilkår, som er sammenlignelige med undervisningen på de efterfølgende klassetrin.

I forbindelse med revisionen af faghæfterne indføres to nye begreber: Læreplan og Undervisningsvejledning (tidligere: Vejledning). Læreplanen indeholder en præambel (et signalement af faget), fagets formål, CKF/slutmål, trinmål, vejledende beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål samt den vejledende læseplan. Undervisningsvejledningen indeholder som hidtil en vejledning i form af en række råd og vink til undervisningen. De to begreber – læreplan og undervisningsvejledning – er valgt for at skabe overensstemmelse i sprogbrug mellem folkeskole og ungdomsuddannelse med henblik på at fremme samarbejdet og kontinuiteten i uddannelsessystemet.

I forbindelse med omdannelsen af delmål til trinmål er der foretaget visse konsekvensrettelser i de vejledende læseplaner. De overskrifter, som de centrale kundskabs- og færdighedsområder er bygget op om, kan fremover genfindes i læseplanerne.

Som noget nyt skal kommunerne udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Ifølge folkeskoleloven udsender undervisningsministeren et vejledende materiale til understøttelse af disse beskrivelser. Materialet er indeholdt i læreplanen for det enkelte fag.

Skolernes arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling skal også videreføres. Forpligtelsen er nu indskrevet i selve folkeskoleloven.

KIM MØRCH JACOBSEN
Uddannelsesdirektør

Folkeskolens formål

Fra bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 870 af 21. oktober 2003

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

§ 2. Folkeskolen er en kommunal opgave. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at alle børn i kommunen sikres vederlagsfri undervisning i folkeskolen. Kommunalbestyrelsen fastlægger, jf. § 40, mål og rammer for skolernes virksomhed inden for denne lov.

Stk. 2. Den enkelte skole har inden for de givne rammer ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, jf. § 1, og fastlægger selv undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Stk. 3. Elever og forældre samarbejder med skolen om at leve op til folkeskolens formål.

Om Fælles Mål

Med Lov om ændring af lov om folkeskolen af 30. april 2003 fastsættes fælles nationale mål for undervisningen. Det indebærer, at undervisningsministeren – i lighed med tidligere – fastsætter regler om formålet med undervisningen og om centrale kundskabs- og færdighedsområder, dvs. slutmål, for alle folkeskolens 42 fag og emner.

Endvidere fastsætter undervisningsministeren som noget nyt bindende mål – trinmål – på bestemte klassetrin. Trinmålene fastsættes, hvor det er pædagogisk begrundet ud fra det enkelte fags vejledende timetal, opbygning og progression.

Folkeskolens formål						
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fagets formål
						CKF slutmål
						Trinmål
						Beskrivelser
						Læseplan
						Undervisningsvejledning

Slutmål og trinmål angiver fælles nationale mål for, hvad undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig af kundskaber og færdigheder i faget eller emnet, henholdsvis ved afslutningen af undervisningen og ved afslutningen af bestemte klassetrin.

Slutmålene – eller de centrale kundskabs- og færdighedsområder – er de langsigtede mål, som skal fungere som pejlemærker for undervisningen i hele forløbet. Trinmålene er de kortsigtede mål, som anvendes i forbindelse med planlægning og evaluering af undervisningen, som dialogredskab og som områder i forbindelse med vurderingen af elevens udbytte af undervisningen.

Ved udformningen af trinmål er der taget udgangspunkt i de vejledende delmål fra Klare Mål. Der er dog sket nogle justeringer som følge af, at minimumstimetallet øges, at der er kommet et minimumstimetal i visse fag, og at der i visse fag sker en ændring i begyndelses- og sluttidspunktet.

Undervisningsministeren udsender vejledende læseplaner, der angiver indholdet i undervisningen. Kommunalbestyrelsen godkender efter indstilling fra skolebestyrelsen skolens læseplaner.

Som et nyt element i det faglige hierarki skal kommunen udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Beskrivelserne anvendes som et redskab i lærernes planlægning af undervisningen og i samarbejdet om fag og tværfaglige forløb med henblik på at understøtte den enkelte elevs udvikling og behov.

Undervisningsministeren udsender vejledende beskrivelser. Kommunalbestyrelsen godkender beskrivelserne efter indstilling fra skolebestyrelsen.

Med fornyelsen af folkeskoleloven har undervisningsministeren hjemmel til at fastsætte en indholdsbeskrivelse, der angiver mål for børnehaveklassen. Mål og indhold for børnehaveklassen er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Fagenes teksthierarki

1993-loven	Klare Mål	Fælles Mål	
Formål CKF (Prøvebestemm.)	Formål CKF (Slutmål) (Prøvebestemm.)	Formål Slutmål – CKF Trinmål (Prøvebestemm.)	Centrale bestemmelser
Læseplaner	Delmål Læseplaner Elevens alsidige	Beskrivelser Læseplaner Elevens alsidige	Lokale bestemmelser
Vejledning	Vejledning	Undervisnings- vejledning	Vejledende tekster

Undervisningsministeren udsender endvidere et vejledende materiale om beskrivelsen af elevernes alsidige personlige udvikling med udgangspunkt i folkeskolens formålsparagraf. Kommunalbestyrelsen skal sikre, at hensynet til elevernes alsidige personlige udvikling er tilgodeset gennem beskrivelser i læseplanerne eller på anden hensigtsmæssig måde. “Elevernes alsidige personlige udvikling” er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Formål – fag og alsidig personlig udvikling

Mange måder at lære på			Lyst til at lære				At lære sammen med andre		
Folkeskolens formål									
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag

I praksis udmøntes undervisningsministerens hjemmel til at udsende bindende og vejledende faglige tekster ved dels at udsende 25 faghæfter – hvoraf dette hæfte er ét af dem – dels ved at oprette en hjemmeside for alle fag og emner:

<http://www.faellesmaal.wm.dk>

Læreplan for arbejdskendskab består af:

- **Signalement**
- **Formål**
- **Slutmål**
- **Læseplan**

Signalement af faget

Der undervises i valgfaget arbejdskendskab på 8. og/eller 9. og/eller 10. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

Virksomheden

Arbejdsmarkedet

Arbejdsstyrken

Miljø og ressourcer.

I valgfaget arbejdskendskab skal de grundlæggende kundskaber og færdigheder i de fire områder udvikles som en helhed gennem hele skoleforløbet både i faget arbejdskendskab, og når arbejdskendskab indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne kan:

- indse, at arbejde og uddannelse har traditionel betydning for det enkelte menneskes identitet og forsørgelse
- indse, at uddannelse og arbejde har betydning for samfundshusholdningen
- forstå, at med udførelsen af arbejdet følger en række menneskelige, samfundsmæssige og ressourcemæssige konsekvenser.

Formål for faget

Formålet med undervisningen i arbejdskendskab er, at den enkelte elev gennem konkrete oplevelser og fordybelse får mulighed for at tilegne sig erfaringer og viden til forståelse af arbejdslivet og de hertil knyttede kvalifikationskrav. Praktiske og teoretiske erfaringer med forskellige arbejdsforhold skal medvirke til at udvikle elevens forståelse for de menneskelige og samfundsmæssige værdier og holdninger, der knytter sig til arbejde. Undervisningen skal medvirke til, at eleven bliver i stand til at vurdere de forhold, som betinger vilkårene på en arbejdsplads samt bliver fortrolig med samspillet mellem virksomheder, institutioner og organisationer.

Slutmål

Efter 8./9./10. klassetrin

Virksomheden

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- gøre rede for en virksomheds eller en institutions opbygning og kultur
- give eksempler på ledelses- og organisationsformer i en virksomhed
- give eksempler på forskellige private og offentlige virksomhedstyper
- forstå samspillet og den gensidige påvirkning, der finder sted mellem virksomhed og det omgivende samfund

Arbejdsmarkedet

- redegøre for udviklingen på arbejdsmarkedet i et historisk perspektiv
- diskutere den teknologiske udvikling og dens betydning for arbejdsmarkedet
- forholde sig til det fleksible, rummelige og foranderlige arbejdsmarked
- vurdere forskellige indtjeningsmuligheder og tilknytningen til arbejdsmarkedet.

Arbejdsstyrken

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- vurdere personlige og faglige kvalifikationer i forhold til kvalifikationskrav på arbejdsmarkedet
- erkende værdien af livslang læring og forstå betydningen af realkompetencer
- forholde sig til kønsbestemte og kulturelle barrierer på arbejdsmarkedet
- vurdere uddannelses- og arbejdsforhold lokalt, nationalt og internationalt.

Miljø og ressourcer

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- diskutere forskellige værdiopfattelser i forbindelse med produktion, indtjening og forbrug
- vurdere miljø- og ressourcemæssige aspekter, der knytter sig til arbejde og produktion.

Læseplan

Valgfaget arbejdskendskab er kendetegnet ved den konstante vekslen mellem teoretisk undervisning og praktisk afprøvning.

Arbejdskendskab og det obligatoriske emne, uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering, har mange fælles emneområder. Derfor skal det tilstræbes, at undervisningen, når der er fælles emneområder, bliver uddybende og supplerende.

Ved udvælgelse af undervisningsstof tages udgangspunkt i de muligheder, lokalområdet giver for besøg og gæsteundervisere. Desuden tages ved stofudvælgelsen hensyn til elevernes interesser og personlige erfaringer fra fx fritidsjob. Aktuelle begivenheder i lokalsamfundet, som fx åbning eller lukning af virksomheder, nye iværksættervirksomheder er ligeledes et udgangspunkt for stofudvælgelse. Det forudsættes derfor, at der er et tæt samarbejde mellem skolen og arbejdsmarkedets parter.

Undervisningen kan tilrettelægges i samarbejde med vejlederen fra Ungdommens Uddannelsesvejledning, som har ansvaret for elevernes uddannelsesplanlægning fra 6.-10. klasse og dermed er ressourceperson i forhold til kontakten med det omgivende uddannelses- og arbejdsliv.

Der arbejdes med fire centrale kundskabs- og færdighedsområder.

Virksomheden

Undervisningen introducerer eleverne til forskellige virksomhedstyper og ledelsesformer. Eleverne skal desuden have indsigt i politiske og økonomiske forhold og udviklingstendenser.

Undervisningen omfatter især

- virksomhedens kultur og opbygning
- virksomhedens kompetenceregnskab
- teknologi og erhvervsudvikling
- iværksætter og innovation
- globalisering og teknologi.

Eleverne skal arbejde med at

- undersøge lokalområdets virksomheds- og institutionstyper
- undersøge virksomhedens kompetencer, kultur og opbygning
- give eksempler på teknologiens indvirkning på virksomhedsudvikling
- afdække virksomhedernes samfundsansvar og det rummelige arbejdsmarked
- give eksempler på virksomheden i globalt sammenhæng
- interviewe medarbejdere, virksomhedsledere og politikere om fremtidens virksomhed og krav til arbejdsstyrken.

Læseplan

Arbejdsmarkedet

Undervisningen introducerer eleverne til et arbejdsmarked i stadig forandring. Der fokuseres på samspillet mellem arbejdsmarkedets parter.

Undervisningen omfatter især

- udviklingen på arbejdsmarkedet, lokalt, nationalt og internationalt
- det foranderlige og fleksible arbejdsmarked
- samspillet mellem arbejdsmarkedets parter.

Eleverne skal arbejde med at

- indsamle og bearbejde oplysninger om arbejdsmarkedets udvikling og fleksibilitet
- sammenligne det lokale arbejdsmarked med såvel det regionale, som det nationale og det internationale arbejdsmarked
- undersøge vilkår og mål for arbejdsmarkedets parter
- vurdere udviklingen på det danske arbejdsmarked i en global sammenhæng.

Arbejdsstyrken

Der arbejdes med personlige og faglige kvalifikationer og med uddannelses- og arbejdsforhold såvel lokalt som nationalt og internationalt. Eleven skal desuden arbejde med kønsbestemte og kulturelle traditioner og barrierer på arbejdsmarkedet.

Undervisningen omfatter især

- uddannelses- og arbejdsforhold
- køns- og kulturforskelle på arbejdsmarkedet
- kvalifikationskrav på arbejdsmarkedet
- det rummelige arbejdsmarked
- livslang læring.

Eleverne skal arbejde med at

- undersøge og vurdere uddannelses- og arbejdsforholdene lokalt, nationalt og internationalt
- afprøve forskellige uddannelses- og erhvervs muligheder
- undersøge og forstå betydningen af begrebet livslang læring
- vurdere personlige og faglige kvalifikationskrav i forhold til kravene på arbejdsmarkedet.

Læseplan

Miljø og ressourcer

Undervisningen tager udgangspunkt i forskellige værdiopfattelser i forbindelse med produktion, indtjening og forbrug såvel nationalt som internationalt.

Undervisningen omfatter især

- miljø- og ansvarsbevidsthed på virksomheden og arbejdspladsen
- bæredygtighed og certificering
- erhverv med særlig betydning for miljøet
- indtjeningsformer
- sikkerhed på arbejdspladsen.

Eleverne skal arbejde med at

- undersøge begreberne certificering og grønt regnskab
- indsamle og undersøge miljømæssige konsekvenser ved at drive virksomhed
- undersøge forskellige virksomheders miljøpolitik
- indsamle og undersøge oplysninger om betydningen af sikkerhed på arbejdspladsen
- vurdere forskellige indtjeningsformer på arbejdsmarkedet.

Undervisningsvejledning

Indhold

18 Indledning

19 Læseplanens fire hovedområder

20 Gode råd til tilrettelæggelsen af udadrettede aktiviteter

30 Samarbejde med UU-vejlederen
(Ungdommens Uddannelsesvejledning)

21 Eksempler på undervisningsforløb

21 Hovedområde: Virksomhed

21 Undervisningsforløb: At være medarbejder i en virksomhed

22 Undervisningsforløb: Virksomheden og omverdenen

23 Undervisningsforløb: At starte egen virksomhed

24 Hovedområde: Arbejdsmarkedet

26 Undervisningsforløb: Danske og udenlandske virksomheder i og uden for Danmark

27 Undervisningsforløb: Teknologiens indflydelse

28 Hovedområde: Arbejdsstyrken

28 Undervisningsforløb: Kvalifikationskrav

29 Undervisningsforløb: Det kønsopdelte arbejdsmarked

30 Undervisningsforløb: Arbejdsstyrkens vilkår på arbejdsmarkedet

31 Hovedområde: Miljø og ressourcer

32 Undervisningsforløb: Arbejds miljø

33 Undervisningsforløb: Selvstændig/lønmodtager (forskellige indtjenings- og livsformer)

34 Undervisningsforløb: Landbrug/værdiopfattelse

35 Evaluering

Undervisningsvejledning

Indledning

At få et arbejde efter endt skolegang og uddannelse er målet for de fleste unge. De har mange forestillinger om det at skulle have et arbejde: Det skal være interessant, udfordrende, godt lønnet, selvstændigt, kreativt, blot for at nævne nogle af de udsagn, de unge har om et kommende job.

En meget stor del af de unge på de ældste klassetrin har allerede stiftet bekendtskab med det at have et arbejde via et fritidsjob. Målet med fritidsjobbet er at tjene penge, og det er derfor mindre vigtigt at kunne hæfte de samme betegnelser på fritidsjobbet som på et senere job.

Hvordan målet nås, og hvad målet indebærer, er derfor ikke altid klart for den unge. For at få mere kendskab til begrebet arbejde kan man vælge valgfaget arbejdskendskab.

Undervisningen i arbejdskendskab er præget af både teoretiske og praktiske forløb. Det obligatoriske emne uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering giver ofte lyst til fordybelse i nogle af de emner, undervisningen har berørt. Undervisningen i arbejdskendskab omfatter en teoretisk og praktisk viden om arbejdsmarkedet og de forhold, der knytter sig til arbejde. Oplevelser og erfaringer uden for skolen giver mange forskelligartede erfaringer, som vil kunne inddrages i et senere uddannelses- og erhvervsvalg og i planlægningen af voksenlivet.

Mange unge får gennem de udadvendte aktiviteter i undervisningen i arbejdskendskab personlige kontakter med virksomheder og opnår derved at få et fritidsjob eller senere en praktikplads. For de unge, der ikke har oplevet tilknytning til arbejdsmarkedet og således ikke har et netværk til at hjælpe dem i gang på et senere tidspunkt, kan deltagelse i undervisningen i arbejdskendskab være en mulighed for at opnå en tættere kontakt med og måske en fremtidig tilknytning til arbejdsmarkedet. Undervisningen i arbejdskendskab vil således give mere end et teoretisk kendskab til det at have et arbejde.

Det obligatoriske emne uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering og valgfaget arbejdskendskab har mange fælles berøringsflader, både hvad angår undervisningens indhold og arbejdsformer. Formålene med det obligatoriske emne og valgfaget er imidlertid forskellige, idet eleven i det obligatoriske emne skal forberedes til at træffe et uddannelses- og erhvervsvalg. I valgfaget arbejdskendskab får eleven mulighed for at se sammenhængen mellem arbejdslivet og menneskelige og samfundsmæssige spørgsmål, der knytter sig hertil.

Læseplanens fire hovedområder

Læseplanen er opdelt i fire hovedområder, svarende til CKF-områderne: *Virksomheden*, *Arbejdsmarkedet*, *Arbejdsstyrken* samt *Miljø og ressourcer*. Opbygningen af læseplanen i de fire hovedområder er i sig selv et udtryk for progression i undervisningen.

Det første hovedområde, **virksomheden**, tager udgangspunkt i meget konkrete emner og bygger på elevernes viden og erfaringer. Undervisningen er præget af udadvendte aktiviteter og oplevelser.

Til andet hovedområde, **arbejdsmarkedet**, knyttes der i højere grad teoretisk viden, som suppleres med oplevelser uden for skolen, ligesom viden og erfaringer fra arbejdet med virksomheden inddrages.

Det tredje hovedområde, **arbejdsstyrken**, kræver både elevernes teoretiske viden om fx tilknytning til arbejdsmarkedet og indsigt i forskellige gruppers vilkår på arbejdsmarkedet.

Det sidste hovedområde, **miljø og ressourcer**, drejer sig om at arbejde med egne og andres holdninger og adfærd, om at handle og om at tage stilling. I dette område inddrages viden og erfaringer fra de første tre hovedområder.

Ved tilrettelæggelsen af undervisningen i det enkelte hovedområde vil emner fra et eller flere af de andre hovedområder ofte inddrages. Hvert af de fire hovedområder er i tæt samspil med de øvrige tre hovedområder.

Arbejdes der fx med *Virksomheden*, kan der inddrages spørgsmål fra et eller flere af de øvrige hovedområder, fx medarbejdere (**Arbejdsstyrken**) eller miljøspørgsmål (*Miljø og ressourcer*), men synsvinklen vil hele tiden være *Virksomheden*. Det vil derfor være i dette område, fordybelsen primært vil være. Tilsvarende vil det være med de øvrige hovedområder.

I læseplanen er nævnt områder, som eleverne **skal** beskæftige sig med og forslag til, hvad eleverne **kan** beskæftige sig med. Listen over emner, eleverne **kan** beskæftige sig med, er **ikke** udtømmende. Derimod giver læseplanen ikke anvisninger på indholdet af undervisningen på de enkelte klassetrin, ligesom undervisningsforløbene i undervisningsvejledningen ikke retter sig mod bestemte klassetrin. Progressionen i undervisningen ligger i emneforslagenes forskellige sværhedsgrad. Indholdet og tilrettelæggelsen af undervisningen må altid afspejle elevernes ønsker og erfaringer og de muligheder, der findes i det omgivende samfund.

I undervisningsvejledningen findes et antal forslag til undervisningsforløb under hvert enkelt hovedområde. Hvert undervisningsforløb indeholder baggrunden for undervisningen, forløbet og produktet eller resultatet af undervisningen. Undervisningsforløbene indeholder forslag til metoder og materialer og giver desuden ideer til undervisningsdifferentiering og efterfølgende evaluering.

Undervisningsvejledning

De fire hovedområder starter med spørgsmålet: “Hvad er...?”. Der gives ikke entydige svar på spørgsmålene, men ideer til, hvordan lærer og elever kan finde svar på spørgsmålene og dermed få en fælles forståelse af begreberne virksomheden, arbejdsmarkedet etc.

Indledningen til hvert undervisningsforløb er en skitse af, hvordan et undervisningsforløb kan tage sit udgangspunkt, men der kan naturligvis være mange andre begrundelser for at begynde på et bestemt forløb. I skitserne er der i høj grad taget udgangspunkt i aktuelle begivenheder og elevernes interesser.

Undervisningsforløbene giver ideer til tværfagligt samarbejde og projektarbejde på skolen og til samarbejde med det omgivende samfund og forskellige udadrettede aktiviteter. Samtidig viser eksemplerne spændvidden i de enkelte aktiviteter, fx praktik af forskellig varighed eller besøg i større eller mindre grupper.

Gode råd til tilrettelæggelsen af udadrettede aktiviteter

Undervisningsforløbene indeholder alle udadrettede aktiviteter, der involverer personer, institutioner og virksomheder uden for skolen. Betingelsen for, at disse aktiviteter bliver en succes er, at der samtidig huskes på, at en række praktiske forhold skal være i orden inden aktiviteten iværksættes. Det gælder

- aftaler med skolen om elevers fravær i forbindelse med praktik og besøg
- aftaler med skolen om økonomisk mulighed for at etablere aftaler
- aftaler i god tid med virksomheder og gæsteundervisere
- præcis beskrivelse af forventninger til virksomheder og gæsteunderviser
- præcis beskrivelse af sammenhængen, de skal indgå i
- støtte til gæsteunderviseren før, under og efter forløbet
- respekt for de grænser, virksomheder og organisationer sætter
- viden om forsikrings- og erstatningsordninger
- viden om arbejdsmiljøregler for børn og unge.

Samarbejde med UU-vejlederen (Ungdommens Uddannelsesvejledning)

Lokalsamfundet og de muligheder, der findes her, spiller en meget stor rolle for undervisningen i arbejdskendskab. Derfor må det forudsættes, at der er etableret et tæt samarbejde mellem skolen og det omgivende samfund.

UU-vejlederen har som en af sine opgaver den koordinerende funktion til arbejdsmarkedets parter i lokalområdet, herunder besøg og praktikophold mv. i virksomheder og institutioner samt aftaler med gæsteundervisere. Det vil derfor være oplagt at indgå aftaler med UU-vejlederen om samarbejdet med henblik på inddragelse af vejlederens netværk.

Undervisningsvejledning

UU-vejlederen vil ligeledes kunne give råd med hensyn til udvælgelse af undervisningsmaterialer og metoder.

Eksempler på undervisningsforløb

Hovedområde: Virksomhed

Hvad kan en virksomhed være?

Multinational produktionsvirksomhed, rådgivende firma, fiskekutter, pølsevogn, børnehave, forretning, kontor, bank, markedsbod, landbrug, gårdsalg, skovbrug, busselskab, ...?

Undervisningsforløb: At være medarbejder i en virksomhed

Der samarbejdes med forskellige virksomhedstyper.

En medarbejder og/eller en repræsentant fra ledelsen benyttes som gæsteundervisere. Gennem en følordning, hvor eleven følger en medarbejder på virksomheden, undersøges forskellige forhold, og eleven oplever at være medarbejder på virksomheden.

Herunder er forslag til, hvilke emner, der kan undersøges. Heri ligger en mulighed for at differentiere undervisningen. Listen kan gøres længere eller ændres, så den dækker de emner, der kan være af interesse for elevernes løsning af opgaven og samtidig tager hensyn til de eventuelle begrænsninger, virksomheden sætter:

- Løn- og arbejdsforhold
- Virksomhedens struktur
- Medarbejderkategorier
- Kompetencer i virksomheden
- MUS-samtaler og efteruddannelse
- Virksomhedskultur
- Personalepolitik.

På baggrund af de indsamlede oplysninger og erfaringer udarbejder eleverne en rapport, der kan diskuteres med de implicerede parter.

Evalueringen kan afspejle, om det lykkedes at formulere spørgsmål til afdækning af temaet, om eleverne stillede de rigtige spørgsmål, og om det er nødvendigt at følge op med uddybende emner, fx overenskomster eller ledelsesformer.

Undervisningsvejledning

Undervisningsforløb: Virksomheden og omverdenen

Find en virksomhed i lokalområdet, der har gjort sig bemærket ved at være forandringsparate..

En medarbejder fra virksomheden inviteres for at fortælle om forandringerne. Eleverne undersøger herefter selv sagen nærmere og får dermed viden om, hvordan samspillet er mellem virksomheden og det omgivende miljø.

Undervisningen kan tilrettelægges således, at eleverne i større eller mindre enheder beskæftiger sig med forskellige emner, hvilket giver mulighed for differentiering af undervisningen. Herunder følger forslag til enheder:

enkeltpersoner	grupper
parvis	hold/klasse

Graden af den faglige fordybelse i de forskellige emner vil ofte være afhængig af enhedernes størrelse.

Der aftales et virksomhedsbesøg, hvor eleverne besøger virksomheden efter at have forberedt de spørgsmål, de gerne vil finde svar på, fx om:

- socialt ansvar
- teknologi
- miljøpolitik
- medarbejdere og sikkerheden
- omgivelserne.

Eleverne og læreren udarbejder i fællesskab de spørgsmål, der skal stilles under besøget på virksomheden ud fra de oplysninger, der er til rådighed og ud fra den viden og de interesser, eleverne selv har.

De indsamlede data og indtryk bearbejdes og formidles fx som it-baseret billedserie, video-præsentation eller avisartikel. Dette kan evt. foregå i samarbejde med virksomheden.

Evalueringen kan fx vise, om eleverne har fået viden og holdninger om forandrings-spørgsmål, og om virksomhedsbesøg er den rette metode til at finde svar på spørgsmål.

Undervisningsvejledning

Undervisningsforløb: At starte egen virksomhed

Eleverne skal prøve selv at være virksomhedsejere og arbejdsgivere. De planlægger en produktion eller en tjenesteydelse og tager beslutning om virksomhedens opbygning, ledelse og økonomi, og produktets bæredygtighed overvejes. Som udgangspunkt for diskussionen inviteres en iværksætter, der fortæller om at starte og lede en virksomhed, om at træffe beslutninger og se konsekvenser.

Eleverne træffer beslutning om deres egen virksomheds opbygning, ledelse og økonomi. Beslutningerne diskuteres med iværksætteren, der kan give en vurdering af produktets bæredygtighed. Planerne justeres herefter og får deres endelige udformning.

Virksomheden kan nu etableres. Der “ansættes” personale, laves produktions- og økonomiplan. Leverandører aftales, og afsætningsmuligheder og markedsføring fastlægges.

- Produktionen igangsættes. Produkt/tjenesteydelse afsættes.
- Produktets kvalitet vurderes, fx form, udseende og funktion.
- Produktionen vurderes, fx omkostninger, udbytte.

Vurderinger kan foretages i samarbejde med fagfolk fx håndværkere, sælgere eller bankfolk.

Det kan fx være forældre, praktikværter eller andre, som eleverne og skolen har tilknytning til.

Projektet afsluttes med en evaluering af processen. Evalueringen kan foretages sammen med den iværksætter, der var med i begyndelsen af forløbet. Der kan fx evalueres: startfasen, hvor ideerne skal omsættes, ansvarlighed hos den enkelte, kvalitetsbevidsthed, vilje til at tænke kreativt, mulighed for at bruge viden og erfaringer fra andre sammenhænge, evne til at løse problemer, evne og vilje til at nå de stillede mål, klarlæggelse af evt. opståede kriser og samarbejde.

Særlige udfordringer til lærer og elever

Det er vigtigt at finde den rigtige balance mellem ambitionsniveau og tidshorizont. Ideen bestemmer produktet, som ikke behøver at være kompliceret eller uoverskueligt – fx en masseproduktion af papirflyvere eller en økologisk bod på skolen.

Det at starte en virksomhed som et led i undervisningen betyder, at både lærer og elever bliver stillet over for opgaver, der ikke på forhånd findes svar på. Nye situationer opstår med jævne mellemrum og uforudsete problemer dukker op, mens arbejdet skrider frem.

Undervisningsvejledning

Læreren og eleverne bliver i løsningen af opgaven ligestillede. Der må træffes fælles beslutninger og tages ansvar herfor, ofte uden at kende alle konsekvenser. Jo større autenticiteten er i et projekt, jo bedre muligheder kan der skabes for at give eleverne et reelt ansvar og lade konsekvenserne af de truffne beslutninger blive virkelighed.

Løsningen af de forskellige opgaver kræver forskellig viden og indsigt. Det kan være eleverne, eller det kan være læreren, der har denne viden og indsigt i de enkelte tilfælde. Men det er læreren, der under hele forløbet må have det overordnede overblik og det overordnede ansvar.

Nogle elever vil i perioder føle sig rådvilde, fordi strukturen i forløbet bliver skabt undervejs. Andre elever vil føle sig opmuntrede, fordi de oplever, at deres specielle evner, fx til at tænke kreativt, er særdeles nyttige i denne sammenhæng. Elever og lærere oplever ind imellem at befinde sig på "dybt vand", men når der i fællesskab bliver fundet en løsning på problemerne eller svar på spørgsmålene, vil tilfredsstillelsen være stor, og motivationen til at komme videre med arbejdet vil blive endnu større. Læreren og eleverne vil undervejs i et sådant forløb opleve nye sider hos sig selv og de øvrige på holdet. Evalueringen vil vise, om fællesskabet har fungeret og om eleverne opdager nye sider hos sig selv, der kan medvirke til at afklare deres iværksætterlyst og idérigdom.

Hovedområde: Arbejdsmarkedet

Hvad er arbejdsmarkedet?

Arbejdstagere	Aftaler	Arbejdsgivere
---------------	---------	---------------

Undervisningsforløb:

Fra håndværk til industri – eller håndværksuddannelse før og nu

"Tømrer/snedkerfirmaet hedder i dag Møbelfabrikken A/S. Virksomheden er igennem de senere år vokset så meget, at det nu er nødvendigt at flytte ud i nye og større bygninger i industrikvarteret. En gruppe borgere ønsker at bevare de gamle bygninger til museumsvirksomhed."

Eleverne undersøger udviklingen fra håndværksvirksomhed til industrivirksomhed.

Undervisningsvejledning

Nedenfor er nævnt nogle eksempler på gamle håndværk, hvor udviklingen har været meget forskellig – fra smeden, der fortsat eksisterer med eget værksted, men med brug af moderne teknologi – til bødkeren, der kun findes meget få af i dag.

Smed	I/S	...
Bogtrykker	A/S	...
Karetmager	Aps	...
Skrædder
Bødker

Firmaet i eksemplet hedder Møbelfabrikken A/S. Det vil være nærliggende at undre sig over, hvorfor virksomheden pludselig bliver til et aktieselskab efter at have været privat-ejet. Hermed er der lejlighed til at beskæftige sig med ejerforhold. Ovenfor er nævnt enkelte eksempler på ejerforhold. Listen er langt fra at være udtømmende. Find en virksomhed i lokalområdet med lignende profil.

Eleverne ønsker at finde svar på følgende spørgsmål:

- Hvorfor tage en håndværksuddannelse, når maskinerne overtager arbejdet?
- Hvilke andre håndværk har oplevet en lignende udvikling?
- Hvordan har det gamle håndværk præget den moderne produktion?

Eleverne bliver enige om, at de vil illustrere udviklingen fra håndværk til industri, hvorfor de besøger et (lokalhistorisk) museum, hvor de fx kan kigge nærmere på redskaber, arbejdsprocesser, materialer og produkt.

Eleverne afdækker derefter, hvilke håndværk der findes i lokalområdet, og den udvikling de har gennemgået.

Der kan aftales studiebesøg i et antal håndværksvirksomheder og/eller det lokale håndværksråd. Eleverne besøger enkeltvis eller i små grupper virksomheden og får gennem samværet med håndværkeren fx indsigt i arbejdsprocesser og brug af værktøj.

Eleverne får uddybet deres viden om håndværksuddannelserne (erhvervsuddannelserne) gennem et ophold på teknisk skole. De elever, der ønsker at fordybe sig yderligere, kan evt. tilbydes et præsentationskursus af fx en uges varighed på en teknisk skole.

Undervisningsvejledning

Illustrationer udarbejdes og præsenteres. Det kan fx være en billedserie med historiske billeder, eksempler på værktøj før og nu eller eksempler på et håndforarbejdet og et maskinforarbejdet produkt. Illustrationerne kan evt. tematiseres, fx et håndværk, der har ændret sig lidt, meget eller helt er forsvundet.

Evalueringen kan fx omhandle den viden, eleverne har fået om håndværksuddannelser og begrundelser for fortsat at uddanne håndværkere. Derudover kan man sikre sig elevernes indsigt i den konstante udvikling på arbejdsmarkedet, og hvilken betydning det har for deres egen fremtid på arbejdsmarkedet.

Undervisningsforløb: Danske og udenlandske virksomheder i og uden for Danmark

“En danskejet virksomhed er blevet sammenlagt med en udenlandsk virksomhed for at skaffe kapital til produktudvikling. Dele af produktionen er flyttet henholdsvis til Danmark og til udlandet. I forbindelse med sammenlægningen er der sket en udveksling af de ansatte. En del danskere arbejder således i udlandet.”

Find en virksomhed, der har internationalt islæt.

Eleverne stiller i den forbindelse en række spørgsmål om:

Virksomheden:

- Begrundelse for sammenlægning af virksomheder (fusion)
- Betydningen af netværk mellem virksomheder
- Betydning af virksomheders omstillingsevne.

Medarbejderne:

- Vigtigheden af faglig og geografisk mobilitet
- Vigtigheden af kendskab til sprog og kultur
- Kendskab til regler og rettigheder vedr. arbejdsmiljø, løn m.m.

Der skabes et billede af “verden som arbejdsplads”. Emnet kan evt. være et tværfagligt forløb i afgangsklasserne. For at skabe dette billede kan der fx bruges internettet, film, litteratur samt gæsteundervisere, der har erfaringer med fx:

- Au pair
- Arbejdslejr
- Frivilligt hjælpearbejde
- Praktikophold i udlandet (erhvervsuddannelser)
- Uddannelse i udlandet
- Arbejde i udlandet.

Undervisningsvejledning

Dernæst besøges virksomheden i Danmark. Der kan evt. foretages et virtuelt besøg i den udenlandske afdeling for at få svar på spørgsmålene om virksomheden gennem samtaler med danske og udenlandske medarbejdere.

Eleverne afslutter forløbet med at udarbejde en uddannelsesplan. Der bygges på de indsamlede erfaringer samt drømme om og planer for en fremtidig uddannelse. Uddannelsesophold i udlandet er et af elementerne.

I evalueringsfasen diskuteres uddannelsesplanen med de involverede lærere, evt. gæsteunderviser og UU-vejleder.

Undervisningsforløb: Teknologiens indflydelse

“En elektronikvirksomhed i lokalområdet har udviklet ny teknologi for at forbedre produkterne og derved øge konkurrenceevnen.”

Find en virksomhed, der har megen teknologi, fx mobiltelefoni eller computerproduktion.

Ændringerne betyder nye krav til medarbejdernes kvalifikationer og betyder samtidig, at en del medarbejdere er nervøse for at skulle gennemgå en efteruddannelse. Eleverne bliver bekendt med problemerne, og disse problemer danner udgangspunkt for et undervisningsforløb om udviklingen på arbejdsmarkedet.

Elever og lærer udarbejder en række spørgsmål, fx om:

- Kvalifikationskrav til medarbejdere
- Omskoling/livslang uddannelse
- Køns- og kulturforskelle i jobfunktioner
- Samarbejde med andre virksomheder
- Samarbejde med teknologiske udviklingscentre
- Produktudvikling
- Omkostninger
- Produktionsapparatet
- Osv.

En medarbejder fra virksomheden fortæller om virksomhedens udvikling på medarbejdersiden og produktionssiden igennem de senere år. Som illustration medbringes brochurer og produkter fra forskellige perioder.

Efter besøget aftaler virksomheden og skolen, at samtlige elever på holdet skal i praktik eller på studiebesøg på virksomheden for at finde svar på deres spørgsmål. Som forberedelse gennemgår alle elever fx et kort elektronikkursus, hvor de stifter bekendtskab med relevante arbejdsfunktioner.

Undervisningsvejledning

Ud fra elevernes oplevelser på virksomheden og/eller på uddannelsesinstitutionen diskuterer eleverne deres holdninger til teknologiens indflydelse, fx på arbejdet og i familien.

Evalueringen kan fx give svar på, om det, at alle elever har beskæftiget sig med den samme virksomhed, giver et tilstrækkeligt nuanceret billede af teknologiens indflydelse, eller om der muligvis skal planlægges et nyt forløb med inddragelse af andre virksomheder og organisationer.

Hovedområde: Arbejdsstyrken

Hvad er arbejdsstyrken?

Hjemmearbejdende, studerende, arbejdsløse, 15-årige, soldater, kvinder, 70-årige, mænd, indvandrere, flygtninge, iværksættere, offentligt ansatte, privat ansatte, ...?

Undervisningsforløb: Kvalifikationskrav

Under det ordinære praktikophold kan nogle af eleverne få at vide, at de under opholdet skal klæde sig og opføre sig på en bestemt måde. Enkelte elever er utilfredse med, at virksomhederne stiller den slags krav og mener, at de er lige gode, enten de er klædt på den ene eller den anden måde, og enten de bruger tyggegummi eller ej.

Det medfører naturligvis en diskussion på holdet, om der er andre ting end de faglige kvalifikationer, der har betydning for ansættelse i en virksomhed.

Elever og lærer stiller en række spørgsmål, de ønsker at finde svar på:

- Hvilken betydning har påklædning og personlig hygiejne?
- Hvilken betydning har adfærd og holdninger?
- Hvad betyder selvtillid for dagligdagen på jobbet?
- Skal man have initiativ og være kreativ?

På holdet diskuterer man derefter, hvilke andre faktorer der har betydning på en arbejdsplads ud over de faglige kvalifikationer.

En elev fotograferer de andre elever på holdet uden forvarsel. Eleverne gør sig nu umage med deres udseende med henblik på en ansættelsessamtale, og der tages en ny serie billeder.

Derefter kommer en arbejdsgiver og fortæller eleverne om, hvad han lægger vægt på hos sine ansatte. Billederne indgår som udgangspunkt i den efterfølgende dialog. Herunder kommer gæsteunderviseren ind på emnets andet delområde, nemlig de faglige kvalifikationer.

Undervisningsvejledning

I samarbejde med gæsteunderviseren laver eleverne et rollespil om jobsøgning, hvor de personlige kvalifikationer er den bærende del.

Unge, der selv har prøvet at søge job eller praktikplads, kan ligeledes inviteres som gæsteundervisere.

Emnet er velegnet til samarbejde med dansk, drama og musik. Der kan desuden laves videooptagelser af rollespil, fiktive ansættelsessamtaler etc.

I evalueringen kan lærer og elever drøfte om de erfaringer, der er gjort under projektet, kan bruges alment – fx i skolen.

Undervisningsforløb: Det kønsopdelte arbejdsmarked

Udgangspunktet for undervisningen kan være mange: En konkret begivenhed (fx kønsdiskrimination), lønstatistikker eller elevernes egne erfaringer er blot nogle få eksempler.

I dette undervisningsforløb tages udgangspunkt i eleverfaringer:

“Et par elever på holdet er i gang med at søge fritidsjob. En dreng erfarer, at der er et ledigt job i den lokale døgnbutik, søger det og får afslag med den begrundelse, at det plejer at være piger, der ansættes. En lignende oplevelse har en pige, der gerne vil være “flaskedreng” i det lokale supermarked.”

Efter disse oplevelser undersøger eleverne, om der virkelig er et kønsopdelt arbejdsmarked.

Arbejdet indledes med at skabe et billede af arbejdsmarkedet ved fx at undersøge antallet af beskæftigede kvinder og mænd, uddannelsesforhold, løn- og beskæftigelsesforhold. Næste fase er at diskutere det skabte billede. Der kan inviteres gæsteundervisere, fx fra virksomheder, fagforeninger og AF. Eleverne kan besøge virksomheder, hvor medarbejderne overvejende er kvinder eller mænd.

Elever og lærer udarbejder i fællesskab en række spørgsmål om:

- Barrierer i uddannelsessystemet
- Løn- og arbejdsforhold på kvinde- eller mandsdominerede virksomheder
- Fordomme i forbindelse med valg af uddannelse og erhverv
- Arbejdslivets prioritering i forhold til familielivet
- Fordele ved flere mænd i “kvindefag” og flere kvinder i “mandefag”
- Osv.

Eleverne kan benytte studiebesøg, omvendt praktik – hvor piger er i praktik i “mandefag” og drenge er i praktik i “pigefag” – film, artikler, statistikker m.m.

Undervisningsvejledning

Arbejdet kan afsluttes med udarbejdelsen af rapporter, artikler eller andet, hvor eleverne kan redegøre for resultaterne af deres undersøgelser. Disse kan danne udgangspunkt for undervisningen i samfundsfag eller i uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering.

Evalueringen kan fx vise, hvilke af de valgte metoder der har givet størst udbytte, og om det afsluttende produkt har levet op til forventningerne hos afsendere og modtagere.

Spørgsmål om ligestilling kan behandles på lignende måde.

Særlige udfordringer til lærer og elever

Når der arbejdes med ligestillings- og ligestillings spørgsmål, vil både lærer og elever meget hurtigt opleve, at nogle personlige holdninger diskuteres, at nogle personlige grænser overskrides, og at man må tage stilling til, hvad der kan opleves som ubehagelige spørgsmål.

Både voksne og børn har nogle opfattelser af, hvad kvinder og mænd kan på arbejdsmarkedet – selv helt små børn kan give udtryk for deres opfattelser om kvinde- og mandejob: “kvinder har ikke så mange kræfter” – “kvinder er bedre til at passe børn” – “mænd er bedst til”.

Forløbet kan medvirke til at skabe forståelse for køns- og kulturforskellene på arbejdsmarkedet. Dette kan medvirke til at perspektivere de unges uddannelses- og erhvervsvalg.

Det er vigtigt at få synliggjort og diskuteret barrierer og fordomme, for at eleverne senere kan træffe et uddannelses- og erhvervsvalg, der er i overensstemmelse med den enkeltes egne ønsker og interesser.

Undervisningsforløb: Arbejdsstyrkens vilkår på arbejdsmarkedet

Mange unge har ikke lyst til at uddanne sig inden for visse fagområder. Man kan undre sig over, at interessen for forskellige fagområder kan være forskellig fra år til år, og eleverne kan derfor undersøge, om det er et modefænomen, eller der ligger andre overvejelser bag det at fravælge de nævnte fagområder.

Derfor udarbejdes en række spørgsmål om betydningen af:

- Løn
- Arbejdstid
- Jobbets prestige
- Prioritering af fritid/fritidsinteresse
- Viden om uddannelsen inden der træffes valg
- Forældrenes holdning
- Svigtende tilgang til forskellige uddannelser.

Undervisningsvejledning

Spørgsmålene kan belyses ved at invitere unge, der allerede er i gang med udvalgte uddannelser, mennesker, der arbejder med de afledte job, lærere fra uddannelsesinstitutioner eller virksomhedsledere.

Det bliver klart, at der er flere årsager til, at de pågældende uddannelser ikke vælges. En af begrundelserne kan være arbejdstiderne – specielt udsigten til natarbejde.

Derfor undersøges forhold i forbindelse med skiftende arbejdstider og natarbejde nærmere. Dette kan fx ske gennem

- natbesøg på virksomheder
- besøg på virksomheder/institutioner (hele holdet)
- besøg på virksomheder/institutioner mindre grupper.

Eleverne kan fx undersøge:

- Faggrupper, der har skiftende arbejdstider og natarbejde
- Lønmæssige forhold i forbindelse hermed
- Familiemæssige problemer
- Helbredsmæssige problemer.

Eleverne udarbejder som afslutning på undervisningsforløbet et katalog over de forhold, der spiller ind, når unge skal vælge uddannelse og erhverv. Kataloget kan bruges i forbindelse med undervisningen i uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering og i arbejdet med uddannelsesbogen.

Derudover kan evalueringen fortælle om vigtigheden af at medtænke arbejdsmarkedets vilkår i uddannelses- og erhvervsvalget.

Hovedområde: Miljø og ressourcer

Hvad er miljø og ressourcer?

Naturen	Forbrug	Råstoffer
Arbejds miljø		Arbejds kraft
Økonomi	Genbrug	Kapital

Dette emne indebærer også arbejde med holdninger og værdiopfattelser.

Undervisningsvejledning

Herunder følger en række udsagn, som kan danne udgangspunkt for en diskussion med eleverne forud for arbejdet med emneområderne. Andre udsagn fra aktuelle debatter, elevopfattelser osv. kan bruges på samme måde.

- Miljøtiltag skaber arbejdspladser
- Miljøforbedringer koster mange penge og koster arbejdspladser
- Den enkelte skole kan skabe et bedre undervisnings- og arbejdsmiljø inden for de eksisterende rammer
- Indretning, rengøring, farver og udsmykning har betydning for undervisnings- og arbejdsmiljøet
- Et rent miljø giver øget turisme
- Genbrug giver arbejdspladser
- Ressourcerne kan udnyttes bedre
- Arbejdsglæde er en vigtig ressource
- Udvikling af ny teknologi og produktionsmetoder kan forbedre udnyttelsen af ressourcer
- Økologiske produkter giver flere arbejdspladser.

Undervisningsforløb: Arbejdsmiljø

En rundspørge på holdet kan vise, at nogle af eleverne har fritidsjob; men har eleverne den fornødne viden om arbejdsmiljøregler? Elever og lærer finder det rimeligt at gå i gang med et undervisningsforløb om dette emne. Holdet kan lave en lille folder om de vigtigste regler til deres jævnaldrende kammerater på skolen.

Undervisningsforløbet begynder med den teoretiske del: fremskaffelse og gennemlæsning af regler, brochurer, artikler m.m. Der skelnes mellem fysisk arbejdsmiljø og psykisk arbejdsmiljø.

Elever og lærer udarbejder derefter en række spørgsmål, fx:

- Hvorfor er det så vigtigt at undgå tunge løft?
- Hvorfor må de helt unge ikke arbejde alene om aftenen?
- Hvorfor skal der være en grænse for den ugentlige arbejdstid for skoleelever?
- Kan man miste sit arbejde, hvis man kræver, at arbejdsmiljøreglerne overholdes?
- Hvordan kan man undgå at komme til skade, mens man er på arbejde?
- Hvem har ansvaret for, at arbejdsmiljøreglerne overholdes?
- Osv.

Eleverne kan besøge offentlige og private virksomheder for at finde svar på deres spørgsmål. Svarene diskuteres med gæsteundervisere, fx fra Arbejdstilsynet eller Bedriftssundhedstjenesten. Man kan også benytte skolens sikkerhedsrepræsentant, en arbejdspsykolog eller en ergoterapeut.

Folderen udarbejdes og uddeles evt. i forbindelse med en temadag eller lignende.

Undervisningsvejledning

I evalueringen kan det evt. drøftes, om og hvorledes den viden og erfaring eleverne har opnået gennem arbejdsprocessen vil få indflydelse på deres fremtidige holdning til arbejdsmiljøspørgsmål på fritidsjobbet og i forhold til deres fremtidige uddannelses- og erhvervsvalg.

Undervisningsforløb: Selvstændig/lønmodtager (forskellige indtjenings- og livsformer)

Eleverne diskuterer deres praktikophold. De har været i virksomheder af forskellig størrelse og type og undrer sig over, hvor forskellige arbejdsvilkår de har mødt blandt selvstændige og lønmodtagere.

De beslutter derfor sammen med læreren at undersøge disse to gruppers vilkår på arbejdsmarkedet. De ønsker at undersøge sammenhængen mellem arbejde, fritid og familie, og om vilkårene er ens for alle selvstændige og alle lønmodtagere.

Efter aftale med læreren deler eleverne opgaven således, at hold A arbejder med de selvstændiges vilkår, og hold B arbejder med lønmodtagernes vilkår.

Inden eleverne begynder på opgaveformuleringen, forsøger hvert hold at tegne et portræt af henholdsvis selvstændige og lønmodtagere.

Dernæst udvælger hver elev en virksomhed, hvor de er i praktik en dag, og følger henholdsvis en selvstændig og en lønmodtager, fx:

Selvstændig	Lønmodtager
Damefrisør	Ekspedient
Landmand	Kontorassistent
Købmand	Afdelingsleder
Revisor	Regnskabschef
Direktør for egen virksomhed	Direktør

Eleverne beskriver herefter praktikværtens arbejdsdag og funktioner samtidig med, at der stilles en række spørgsmål, som eleverne har udarbejdet som forberedelse til endagspraktikken.

Undervisningsvejledning

Hold A har i samarbejde med læreren udarbejdet følgende spørgsmål om:

- Arbejdstid og arbejdsopgaver for virksomhedsejeren
- Arbejdets indflydelse på familie og fritid
- Tilfredsheden med arbejdstidens længde
- Omfang af ferier og fridage
- Begrundelse for at blive selvstændig, fx indtjening, ulyst til at være ansat
- Fordele og ulemper ved at være selvstændig
- Organisering/netværk
- Osv.

Besvarelser og erfaringer fra endagspraktikken samles, og eleverne tegner et nyt portræt af en selvstændig erhvervsdrivende ved at finde de fælles udsagn.

Hold B har i samarbejde med læreren udarbejdet følgende spørgsmål om:

- Arbejdstid og arbejdsopgaver for lønmodtageren
- Arbejdets indflydelse på familie og fritid
- Begrundelse for at være lønmodtager fx løn, ferie, sikkerhed
- Forskellen ved at være ansat som leder og være leder af egen virksomhed
- Ønsker om at blive selvstændig
- Organisering/netværk
- Osv.

Besvarelser og erfaringer fra endagspraktikken samles, og eleverne tegner et nyt portræt af en lønmodtager ved at finde de fælles udsagn.

De to portrætter sammenlignes og forskelle og lighedspunkter diskuteres. Eleverne prøver at finde de elementer hos de to grupper, der giver en "belønning", fx tryghed i ansættelsen og glæden ved at skabe.

I evalueringsfasen kan portrætterne sammenlignes og diskuteres. Vanskeligheder i forbindelse med at tegne portrætterne, fx uens vilkår for de selvstændige og lønmodtageres forskellige status, drøftes.

Undervisningsforløb: Landbrug/værdiopfattelse

Intensivt landbrug – økologisk landbrug. Eleverne diskuterer i klassen, hvilke produkter der er bedst og sundest, og under diskussionen opdager eleverne ret hurtigt, at det er holdninger i højere grad end viden, diskussionen afspejler.

Eleverne beslutter, at en forudsætning for, at de kan tage stilling til produktion og produkter fra de to typer landbrug, er mere viden om de to landbrugsformer. Eleverne foreslår, at arbejdet skal afsluttes med tilrettelæggelse af en "grøn" temadag på skolen. En økologisk landmand og en intensiv-landmand inviteres som gæsteundervisere.

Undervisningsvejledning

Næste fase i forløbet er besøg på et landbrug, besøg af en landmand eller gennemførelse af et landbrugsspil, hvor eleverne prøver at drive et landbrug intensivt eller økologisk. Spillet kan evt. gennemføres online (Landbrugsrådet).

Med baggrund i den indsamlede viden formulerer lærer og elever en række problemstillinger, de vil beskæftige sig med, fx:

- Landbrugsprodukter
- Tilskudsordninger
- Brug af kemikalier og tilsætningsstoffer
- Indtjening i de to typer landbrug
- Arbejdstid i de to typer landbrug
- Afsætningsmuligheder
- Osv.

Før eleverne går i gang med indsamling af viden, kan de gøre sig klart, hvilke holdninger og hvilke forventninger, de har til de problemstillinger, de skal beskæftige sig med.

I forløbet med at indsamle viden, kan man fx benytte sig af “weekend-praktik”, hvor en eller flere elever følger arbejdet på en gård gennem en hel weekend. Dertil kommer statistikker fra fx landbrugsorganisationer o.l., studiebesøg i økologiske fødevarerforretninger eller interviews af forbrugere.

Forløbet afsluttes med en temadag. Temadagen kan byde på fotomontager, eksempler på produkter fra de to landbrugsformer, økologiske og traditionelle varer, smagsprøver etc.

I evalueringen kan eleverne tage stilling til, i hvilket omfang de har ændret holdninger under forløbet, og på hvilken måde det kan præge fremtidige forbrugsvaner.

Evaluering

Valgfaget arbejdskendskab har mange udadrettede, eksterne forløb og kræver systematisk planlægning, tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af undervisningen. Det vil være hensigtsmæssigt sammen med eleverne at opstille relevante mål og beslutte evalueringsplan fra gang til gang.

Undervisningsvejledningens eksempler på undervisningsforløb indeholder hver især forslag til indhold af evalueringen.

Evalueringen kan varieres meget, både i indhold og form. Der lægges op til faktuelle svar, beskrivelser og refleksioner, ligesom eleverne kan (ny)vurdere forskellige forhold. Læreren kan altså danne sig et bredt indtryk af elevernes udbytte af undervisningen.

Undervisningsvejledning

Ved at arbejde med status, mål, handleplaner og evaluering er det muligt løbende at udvikle undervisningen sammen med eleverne og synliggøre deres udbytte.

Som inspiration og støtte til arbejdet med at planlægge og gennemføre og evaluere undervisningen har Undervisningsministeriet udviklet det internetbaserede værktøj KIF, som fremtræder som en stjernemodel og findes på netstedet www.kif.emu.dk.

KIF-stjernen er supplement med forskellige værktøjer til planlægning, evaluering og indsamling af data.